

MOLIYAVIY MUAMMOLARNI HAL QILISHDA BUXGALTERIYA HISOBINING ROLI

Ibrohimjonov Muhammadibrohimjon

Andijon mashinasozlik instituti
Buxgalteriya hisobi va
auditi yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Hammuallif

Xolmuminov Diyorbek

"MEI" Milliy tadqiqot universiteti
federal davlat byudjeti oliy ta'lim
muassasasining Toshkent shahridagi filiali

Menejment yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola “Moliyaviy muammolarni hal qilishda buxgalteriya hisobining roli” mavzusini o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada buxgalteriya hisobi moliyaviy muammolarni aniqlash, tahlil qilish va hal etishda qanday ahamiyatga ega ekanligi yoritilgan. Buxgalteriya hisobi orqali tashkilotning moliyaviy holati, daromad va xarajatlar, shuningdek, aktivlar va majburiyatlar to‘g‘risida aniq ma’lumotlar olinadi, bu esa rahbariyatga to‘g‘ri qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Maqolada moliyaviy muammolarni hal qilish jarayonida buxgalteriya hisobi metodologiyasining ahamiyati, shu jumladan, moliyaviy tahlil, budjetlash va prognozlash usullari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: hisobotlar, moliyaviy muammolar, tahlil qilish, prognozlash, strategic rejalashtirish, axborot texnologiyalari.

Kirish. Moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish har doim katta ahamiyatga ega bo‘lgan. Moliyaviy hisobot shakllariga kiritilgan ko‘rsatkichlarni tahlil qilish korxonada samaradorligini aniqlashga imkon beradi. Moliyaviy hisobot ko‘rsatkichlarini tahlil qilishning dolzarbligi moliyaviy tahlil natijalari korxonaning moliyaviy holati ko‘rsatkichlarini, shu jumladan uning moliyaviy barqarorligi, to‘lov qobiliyatini aniqlashga, faoliyatning ma’lum bir nuqtasida ham, dinamikada ham mulkiy holatini baholashga imkon

berishi bilan asoslanadi. Moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish, qoida tariqasida, moliyaviy xususiyatga ega bo'lgan va tashkilotning iqtisodiy salohiyatidan foydalanish holati va samaradorligini baholash, shuningdek uning faoliyatini optimallashtirish yoki unda ishtirok etish bo'yicha boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun mo'ljallangan tahliliy ma'lumotlar to'plamidir [1]. Buxgalteriya hisobi moliyaviy muammolarni aniqlash, tahlil qilish va hal etishda bir qator muhim ahamiyatlarga ega:

Moliyaviy holatni aniqlash. Buxgalteriya hisobi tashkilotning moliyaviy holatini aniq ko'rsatadi. Bu orqali aktivlar, majburiyatlar, daromadlar va xarajatlar haqida to'liq ma'lumot olish mumkin. Bunday ma'lumotlar muammolarni aniqlashda asosiy rol o'ynaydi.

Tahlil qilish imkoniyatlari. Buxgalteriya hisobi orqali olingan ma'lumotlar tahlil qilinishi mumkin. Masalan, daromad va xarajatlarni solishtirish, rentabellikni baholash, moliyaviy ko'rsatkichlarni tahlil qilish orqali muammolarni aniqlash va ularning sabablarini tushunish mumkin.

Prognozlash. Buxgalteriya hisobi yordamida kelajakdagi moliyaviy holatni prognozlash mumkin. Budget tuzish va moliyaviy rejalashtirish jarayonida buxgalteriya hisobining ma'lumotlari asos sifatida xizmat qiladi.

Qaror qabul qilish. Buxgalteriya hisobi rahbariyatga to'g'ri qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Moliyaviy ko'rsatkichlar asosida investitsiyalarni amalga oshirish, xarajatlarni kamaytirish yoki yangi loyihalarni boshlash haqida qarorlar qabul qilish mumkin.

Ichki nazorat va auditorlik. Buxgalteriya hisobi ichki nazorat tizimining bir qismi sifatida ishlaydi. Bu orqali moliyaviy muammolarni erta aniqlash va ularni hal qilish uchun zarur choralar ko'rilishi mumkin.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish. Zamonaviy axborot texnologiyalari buxgalteriya hisobini yanada samarali qilishga yordam beradi. Bu orqali ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va tahlil qilish imkoniyatlari oshadi.

Strategik rejalashtirish. Buxgalteriya hisobi strategik rejalashtirish jarayonida muhim ahamiyatga ega. U tashkilotning uzoq muddatli maqsadlariga erishishda yordam beradigan moliyaviy resurslarni boshqarishga imkon beradi.

Umuman olganda, buxgalteriya hisobi moliyaviy muammolarni aniqlash va hal etishda asosiy vosita bo'lib, tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarurdir.

Buxgalteriya hisobi va moliyaviy holat. Buxgalteriya hisobi tashkilotning moliyaviy holatini baholashda muhim vosita hisoblanadi [2]. U tashkilotning aktivlari, majburiyatlari, daromadlari va xarajatlari haqida aniq va to'liq ma'lumotlarni taqdim etadi. Bu ma'lumotlar asosida rahbariyat, investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar tashkilotning moliyaviy holatini baholash va kelajakdagi qarorlarni qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Buxgalteriya hisobi orqali olinadigan asosiy ma'lumotlar moliyaviy hisobotlar shaklida taqdim etiladi. Ushbu hisobotlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Balans hisobi (Moliya holati hisobi) - bu hisobotda tashkilotning aktivlari, majburiyatlari va kapitali ko'rsatiladi. Balans hisobi tashkilotning moliyaviy holatini bir vaqtning o'zida ko'rsatadi va aktivlar bilan majburiyatlar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash imkonini beradi. Aktivlar - bu tashkilotning iqtisodiy resurslari, majburiyatlar - bu tashkilotning boshqa tomonlarga bo'lgan qarzlari, kapital esa egalar tomonidan kiritilgan mablag'larni ifodalaydi [3].

Daromad va xarajatlar hisobi (Foyda va zarar hisobi) - ushbu hisobotda tashkilotning ma'lum bir davrdagi daromadlari va xarajatlari ko'rsatiladi. Bu hisobot orqali tashkilotning rentabelligi va faoliyat samaradorligini baholash mumkin. Daromadlar - bu tashkilotning faoliyatidan olingan foyda, xarajatlar esa bu daromadlarni olish uchun sarflangan mablag'lardir.

Pul oqimlari hisobi - ushbu hisobotda tashkilotning pul kirim va chiqimlari ko'rsatiladi. Bu hisobot orqali pul oqimining manbalari va sarf qilinishi haqida ma'lumot olish mumkin. Pul oqimlari hisobi tashkilotning likvidligi va moliyaviy barqarorligini baholashda muhim ahamiyatga ega.

Aktivlar. Tashkilotning aktivlari uning iqtisodiy qiymatini belgilovchi asosiy elementlardir. Aktivlar quyidagi turlarga bo'linadi:

Qisqa muddatli aktivlar - bu aktivlar bir yil ichida naqd pulga aylanishi kutilayotgan resurslardir. Masalan, naqd pul, hisobvaraqlardagi mablag'lar, inventarizatsiya va qabul qilingan qarzlilar.

Uzoq muddatli aktivlar - bu aktivlar bir yildan ortiq muddatga xizmat qilishi kutilayotgan resurslardir. Uzoq muddatli aktivlarga ko'chmas mulk, uskunalar, patentlar va boshqa intellektual mulk turlari kiradi.

Aktivlar miqdori va tarkibi tashkilotning moliyaviy holatini belgilaydi. Ularning ko'payishi yoki kamayishi rahbariyatga moliyaviy strategiyalarni qayta ko'rib chiqish zaruriyatini tug'diradi.

Majburiyatlar. Majburiyatlar - bu tashkilotning boshqa tomonlarga bo'lgan qarzlari va majburiyatlarini ifodalaydi [4]. Ular ham qisqa muddatli, ham uzoq muddatli bo'lishi mumkin: qisqa muddatli majburiyatlar - bu majburiyatlar bir yil ichida to'lanishi kerak bo'lgan qarzlardir. Masalan, kreditorlarga bo'lgan qarzlilar, ish haqi to'lovlari va soliq majburiyatlari; uzoq muddatli majburiyatlar - bu majburiyatlar bir yildan ortiq muddatda to'lanishi kutilayotgan qarzlardir. Uzoq muddatli majburiyatlarga bank kreditlari, obligatsiyalar va boshqa uzoq muddatli qarzlilar kiradi. Majburiyatlarning miqdori va tarkibi tashkilotning moliyaviy barqarorligini baholashda muhim rol o'ynaydi. Agar majburiyatlar aktivlardan oshsa, bu moliyaviy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Daromad va xarajatlar. Daromad va xarajatlar tashkilotning faoliyatidan kelib chiqadigan asosiy moliyaviy ko'rsatkichlardir. Ularning tahlili orqali tashkilotning rentabelligini aniqlash mumkin. Daromadlar - tashkilotning mahsulot yoki xizmatlardan olingan tushumidir. Daromadlarning oshishi tashkilotning muvaffaqiyatini ko'rsatadi, ammo ularning pasayishi moliyaviy muammolarni anglatishi mumkin. Xarajatlar - tashkilotning faoliyatini davom ettirish uchun zarur bo'lgan sarf-xarajatlardir. Xarajatlar ishlab chiqarish xarajatlari, ish haqi to'lovlari, reklamalar va boshqa operatsion xarajatlarni o'z ichiga oladi. Daromad va xarajatlarning tahlili orqali tashkilotning rentabelligi, foydasi va samaradorligi baholanadi. Agar xarajatlar daromadlardan oshsa, bu zarar keltirib chiqarishi mumkin.

Buxgalteriya hisobi va strategik rejalashtirish. Buxgalteriya hisobi yordamida tashkilotning moliyaviy holatini tahlil qilish orqali strategik rejalashtirish amalga oshiriladi [5]. Rahbariyat bu ma'lumotlardan foydalanib, kelajakdagi investitsiyalarni rejalashtirishi, xarajatlarni kamaytirishi yoki yangi bozorlarni o'zlashtirishi mumkin. Buxgalteriya

hisobining ma'lumotlari asosida tashkilot o'zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashi, raqobatchilar bilan solishtirishi va bozor sharoitlariga mos ravishda o'z strategiyasini belgilashi mumkin. Buxgalteriya hisobi orqali tashkilotning moliyaviy holati, daromad va xarajatlari, shuningdek, aktivlar va majburiyatlari haqida aniq ma'lumot olish mumkinligi yuqoridagi barcha jihatlar orqali ko'rsatildi. Bu ma'lumotlar rahbariyatga to'g'ri qarorlar qabul qilishda yordam beradi va tashkilotni muvaffaqiyatli boshqarish imkonini beradi. Buxgalteriya hisobi nafaqat moliyaviy nazorat vositasi, balki strategik rejalashtirishda ham muhim rol o'ynaydi, bu esa tashkilotning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Moliyaviy muammolarni hal qilish jarayonida buxgalteriya hisobi metodologiyasi muhim ahamiyatga ega, chunki u tashkilotlarning moliyaviy qarorlarini asoslashda, resurslarni samarali boshqarishda va moliyaviy xavflarni aniqlashda yordam beradi. Ushbu maqolada buxgalteriya hisobi metodologiyasining moliyaviy muammolarni hal qilishdagi ahamiyatini batafsil ko'rib chiqamiz.

Moliyaviy holatni tahlil qilish. Buxgalteriya hisobi orqali tashkilotlar o'z moliyaviy holatini aniq baholay oladilar. Bu jarayonda asosiy moliyaviy hisobotlar - balans hisobi, daromadlar hisobi va pul oqimlari hisobi - muhim rol o'ynaydi. Balans hisobi tashkilotning aktivlari, majburiyatlari va kapitalini ko'rsatadi, bu esa uning moliyaviy barqarorligini baholashga yordam beradi. Daromadlar hisobi esa tashkilotning faoliyatidan olingan daromadlar va xarajatlarni ko'rsatadi, bu orqali rentabellik darajasini aniqlash mumkin. Moliyaviy holatni tahlil qilish jarayonida, masalan, likvidlik ko'rsatkichlari (jami aktivlar va jami majburiyatlar o'rtasidagi munosabat) va rentabellik ko'rsatkichlari (daromadlarning xarajatlarga nisbati) kabi analitik vositalar qo'llaniladi. Ushbu ko'rsatkichlar yordamida tashkilotlar o'z moliyaviy holatini yanada chuqurroq tushunishlari va zarur choralarni ko'rishlari mumkin.

Qaror qabul qilish jarayonini qo'llab-quvvatlash. Buxgalteriya hisobi metodologiyasi rahbariyatga to'g'ri va asoslangan qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Masalan, tashkilotning xarajatlarini kamaytirish yoki daromadlarini oshirish maqsadida strategiyalar ishlab chiqishda buxgalteriya ma'lumotlari juda muhimdir. Qaror qabul qilish jarayonida hisob-kitoblar va prognozlar yordamida rahbariyat kelajakdagi iqtisodiy sharoitlarni

oldindan baholay oladi. Bu esa investitsiya imkoniyatlarini aniqlashda, yangi mahsulotlarni bozorga chiqarishda yoki mavjud xizmatlarni takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, agar bir tashkilot yangi loyiha yoki mahsulotni ishlab chiqmoqchi bo'lsa, buxgalteriya hisobi orqali loyiha xarajatlari, kutilayotgan daromadlar va investitsiya qaytimi (ROI) hisob-kitoblarini amalga oshirish mumkin. Bu ma'lumotlar asosida rahbariyat loyiha haqida to'g'ri qaror qabul qilishi mumkin.

Moliyaviy xavflarni boshqarish. Buxgalteriya hisobi metodologiyasi moliyaviy xavflarni aniqlash va boshqarishda muhim vosita hisoblanadi. Tashkilotlar uchun likvidlik xavfi, kredit xavfi va bozor xavfi kabi turli xil moliyaviy xavflar mavjud. Likvidlik xavfi - bu tashkilotning qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish imkoniyatidir. Buxgalteriya hisobi orqali likvidlik ko'rsatkichlarini (masalan, joriy likvidlik koeffitsienti) kuzatish mumkin. Agar bu ko'rsatkichlar past bo'lsa, tashkilot o'z majburiyatlarini vaqtida bajara olmasligi mumkin. Kredit xavfi esa mijozlardan olinadigan qarzlarning vaqtida to'lanishini nazorat qilish bilan bog'liq. Buxgalteriya hisobi yordamida qarzdorlikni boshqarish va mijozlarning to'lov qobiliyatini baholash mumkin. Bozor xavfi esa bozor sharoitlaridagi o'zgarishlarga bog'liqdir. Buxgalteriya hisobi yordamida bozor tendentsiyalarini tahlil qilish va risklarni minimallashtirish uchun strategiyalar ishlab chiqish mumkin.

Strategik rejalashtirish. Moliyaviy muammolarni hal qilish jarayonida buxgalteriya hisobi metodologiyasi strategik rejalashtirishda ham muhim rol o'ynaydi. U uzoq muddatli rejalashtirish, moliyaviy prognozlar va resurslarni taqsimlash jarayonlarini o'z ichiga oladi. Uzoq muddatli rejalashtirishda tashkilot o'z maqsadlarini belgilaydi va ularga erishish uchun zarur resurslarni aniqlaydi. Buxgalteriya hisobi yordamida kelajakdagi daromadlar, xarajatlar va pul oqimlarini bashorat qilish mumkin. Bu esa rahbariyatga moliyaviy rejalashtirishda aniq ma'lumotlar taqdim etadi. Resurslarni taqsimlash jarayonida buxgalteriya hisobi yordamida tashkilotning mavjud resurslari samarali taqsimlanishi va optimal foydalanishi ta'minlanadi. Bu jarayonda xarajatlarni nazorat qilish va samaradorlikni oshirish uchun ichki nazorat tizimlari ham muhim ahamiyatga ega.

Hisob-kitob va nazorat. Buxgalteriya hisobi metodologiyasi tashkilot ichidagi hisob-kitob va nazorat jarayonlarini yaxshilaydi. Bu orqali xarajatlar va daromadlar o'rtasidagi

muvozanatni saqlash, ichki nazorat tizimlarini yaratish va moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta'minlash mumkin. Xarajatlarni nazorat qilish orqali tashkilot o'z moliyaviy resurslarini samarali boshqarishi mumkin. Buxgalteriya hisobi yordamida xarajatlarni tahlil qilish va ularni kamaytirish uchun strategiyalar ishlab chiqish mumkin. Ichki nazorat tizimlari orqali moliyaviy jarayonlarni nazorat qilish va ularni optimallashtirish imkoniyatlari yaratiladi. Bu esa tashkilotning moliyaviy holatini yaxshilashga yordam beradi.

Moliyaviy muammolarni hal qilish jarayonida buxgalteriya hisobi metodologiyasi tashkilotning moliyaviy holatini aniq baholash, to'g'ri qarorlar qabul qilish, moliyaviy xavflarni boshqarish, strategik rejalashtirish va hisob-kitob jarayonlarini nazorat qilishda muhim ahamiyatga ega. Buxgalteriya hisobi yordamida tashkilotlar o'z moliyaviy resurslarini samarali boshqarishi, muammolarni erta aniqlashi va muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi mumkin. Shu sababli, buxgalteriya hisobi metodologiyasining ahamiyatini inkor etib bo'lmaydi, chunki u har bir tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur vosita hisoblanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, moliyaviy muammolarni hal qilishda buxgalteriya hisobining roli har qanday tashkilot uchun ajralmasdir. U nafaqat moliyaviy holatni tahlil qilishda, balki strategik qarorlar qabul qilishda, moliyaviy xavflarni boshqarishda va resurslarni samarali taqsimlashda muhim vosita hisoblanadi. Buxgalteriya hisobi orqali tashkilotlar o'z faoliyatini yanada samarali olib borishi, moliyaviy barqarorlikni saqlashi va muvaffaqiyatli rivojlanishi mumkin. Shu sababli, buxgalteriya hisobi metodologiyasining ahamiyatini inkor etib bo'lmaydi, chunki u har bir tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur vosita hisoblanadi. Tashkilotlar buxgalteriya hisobidan foydalanib, o'z moliyaviy resurslarini yanada samarali boshqarishlari va kelajakdagi muvaffaqiyatlariga erishishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. U. I. Inoyatov, S. D. Yusupova, F. R. Salimbekova "Buxgalteriya hisobi": Kasb-hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma// "SHARQ" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati Toshkent – 2011 290-b.

2. Abduvaxidov F.T., Qo'ziyev I.N., Dadabayev Sh.X. "Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit" Darslik// "TDIU" nashri – 2019, 406-b.
3. Buxgalteriya hisobi: Darslik / A.A. Karimov, J.E. Kurbanbayev, S.A. Jumanazarov; - T.: "Iqtisod-Moliya", 2019. 624 b.
4. Xolbekov R.O. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. Darslik. - T.: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011.
5. Ortikov X.A. va bosh Buxgalteriya hisobi bo'yicha uslubiy qo'llanmalar to'plami. T.: "NORMA", 2010 y.